

Ekonomik Özgürlüklerin Dış Ticarete Etkisi: 34 OECD Ülkesi İçin Bir Panel Veri Analizi

Effects on Foreign Trade of Economic Freedom: A Panel Data Analysis for 34 OECD Countries

Öğr. Gör. Dr. Hakan GÜNEŞ¹

Öz

Bireylerin ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirirken herhangi bir engelle karşılaşmadığı, piyasa mekanizmasının etkin bir şekilde işlediği ve girişim serbestliğinin bulunduğu ekonomik özgürlükler, önemli bir refah ölçütüdür. Ülkelerin ekonomik özgürlüğü ne kadar çok olursa, dış ticaret hacimleri de o kadar çok olacaktır. Bu çalışmanın amacı, 34 OECD ülkesinde ekonomik özgürlüklerin dış ticaret üzerine etkisini incelemektir. Bu kapsamda, 1996-2017 yıllarına ait veriler panel veri analiziyle test edilmiştir. Serilerde yatay kesit bağımlılığı olduğundan ikinci nesil panel birim kök testleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, ekonomik özgürlüklerle dış ticaret arasında uzun dönemli eş bütünleşik bir ilişki tespit edilmiştir. Kurulan ARDL modeli de uzun dönemde dış ticaretin ekonomik özgürlükleri etkilediğini, ancak kısa dönemde bir ilişki olmadığını göstermektedir. Uzun dönemde, ihracattaki bir birimlik artış, ekonomik özgürlükleri 0.18 birim azaltırken; ithalattaki bir birimlik artış ekonomik özgürlükleri 0.47 birim arttırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik özgürlükler, ihracat, ithalat, ARDL

Makale Türü: Araştırma

Abstract

The economic freedoms in which individuals do not face barriers while performing economic activities, the market mechanism operates effectively, and the freedom of interference is an important measure of prosperity. The more economic freedom of countries, the more foreign trade volumes will be. The aim of this study is to examine the effect of economic freedoms on foreign trade in 34 OECD countries. In this context, data for 1996-2017 were tested by panel data analysis. Second-generation panel unit root tests were used because of the cross-sectional dependence problem in the series. According to the result of the study, a long-term cointegrated relationship between economic freedoms and foreign trade has been identified. The established ARDL model also shows that in the long-term foreign trade affects economic freedoms, but there is no relationship in the short term. In the long term, 1 unit increase in exports reduced economic freedoms by 0.18 units; 1 unit increase in imports increases economic freedoms by 0.47 units.

Keywords: Economic freedom, export, import, ARDL

Paper Type: Research

¹ Bartın Üniversitesi, Bartın Meslek Yüksekokulu, hakangunes@bartin.edu.tr.

Atf için (to cite): Güneş, H. (2020). Ekonomik özgürlüklerin dış ticaret üzerindeki etkisi: 34 OECD ülkesi için bir panel veri analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(4), 919-933.

Giriş

Ekonomik özgürlükler, bireylerin iktisadi faaliyetleri engellerle karşılaşmadan serbestçe yapabileceklerini ifade etmektedir. Serbest piyasa ekonomisini benimseyen gelişmiş ülkeler ekonomik olarak daha özgürken, kamunun ağırlığının daha çok olduğu ve ekonomik faaliyetlerin engellerle karşılaştığı az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler ekonomik olarak nispeten daha az özgürdür.

Özgürlükleri siyasi, sivil ve ekonomik özgürlükler gibi kombinezonlara ayırabiliriz. Sayılan bu özgürlüklerden biri gerçekleşmezse, genel olarak özgürlükler de riske girmektedir (Tunçsiper ve Biçen, 2014, s.26). Ekonomik özgürlükler, piyasaların etkin işlenmesini sağlamaktadır. Böylece rekabet ortamında piyasaya giriş çıkış serbestliği ve kişisel tercihlerin özgürce yapılabilmesi sağlanacaktır (Altınışık vd., 2011, s.150).

Ekonomik özgürlüklerin ölçülmesi için, Freedom House, Fraser Enstitüsü ve Heritage Foundation indeksi olarak 3 indeks kullanılmaktadır. Heritage Foundation İndeksi özgürlükleri 5 gruba ayırmıştır. Bu endeks, 80-100 arasını “özgür”, 0-49,9 arasını ise “özgür değil” ve 60-69,9 arasını ise “orta düzeyde özgür” biçiminde tanımlamaktadır. Aynı zamanda 70-79,9 arasını “kısmen özgür” ve 50-59,9 arasını da “kısmen özgür değil” biçiminde tanımlamaktadır. Bir ülke, diğer ülkeye göre ne kadar yüksek puan alıyorsa, ekonomik anlamda daha özgürdür denilebilir.

Bu çalışmanın temel amacı, 34 OECD ülkesinde 1996-2017 dönemine ait yıllık veriler yardımıyla ekonomik özgürlüklerin dış ticarete etkisini incelemektir. Çalışmada öncelikle teorik çerçeve çizilmiş; daha sonra Heritage Found indeksi çerçevesinde ekonomik özgürlüklerin nasıl ölçüleceği belirlenerek ekonomik özgürlüklerin dış ticarete etkisini ele alan literatür taramasına yer verilmiştir. 1996-2017 yıllarına ait 34 OECD ülkesinde ekonomik özgürlükler ile dış ticaret ilişkisi 2.nesil birim köklerle sınanmış ve sonrasında ARDL modeliyle kısa ve uzun dönem ilişkileri belirlenmiştir. Akademik literatürde bu konu ile ilgili yapılan çalışmalar sınırlıdır. Ekonomik özgürlükleri daha çok ekonomik büyüme ile inceleyen çalışmalar yaygındır. Bu çalışma iki değişkeni içerse de, ekonomik özgürlükleri dış ticaret ile incelediğinden dolayı diğer çalışmalardan farklıdır ve bu yönüyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Ekonomik Özgürlüklerin Ölçümü

Bireylerin ekonomik faaliyetlerini serbestçe geliştirebildiği ve bu faaliyetler sonucu elde edilen değerleri serbestçe kullanabilmeleri ekonomik özgürlük olarak adlandırılmaktadır. Ekonomik özgürlükler, kamunun ekonomideki ağırlığı, paranın istikrarlı olması, ticaretin serbest olması, özel mülkiyet hakkının olması ve işgücü ve kredi piyasasında regülasyonların olmaması gibi temel unsurları barındırmaktadır. Bu özelliklere sahip olan ülkeler serbest piyasa ekonomisini oluşturmaktadır.

Ekonomik özgürlükler, hükümetlerin piyasadaki faaliyetlerini kısıtlamaktadır. Kişisel tercihlerin serbestliği, rekabet özgürlüğü ve piyasaya giriş serbestisi varsa ekonomik özgürlükler de o denli fazladır. Ancak hükümetler yapmış oldukları politikalar ve regülasyonlarla bunu daraltırsa ekonomik özgürlükler azalacaktır (Yenipazarlı, 2009, s.10).

Günümüzde, ekonomik özgürlüklerin ölçümü üzerine çalışan 3 kurum bulunmaktadır. Ölçüm düzeyleri farklı olsa da birbirine yakın sonuçlar bulan bu endeksler Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi (EFW-Economic Freedom of The World), Freedom House Index (FW-Freedom of the World) ve Ekonomik Özgürlük Endeksi (IEF-Index of Economic Freedom) ismiyle yayınlanmaktadır. IEF, 1995’den beri Heritage Foundation ve Wall Street Journal ortaklığıyla 10 alt grupta her sene 186 ülke için hazırlanmaktadır (Akıncı vd., 2015, s.149). Heritage Foundation ekonomik özgürlük indeksi Adam Smith’in tanımlamalarına göre oluşturulmuştur (Çetenak ve Işık, 2016, s.2). Heritage Foundation endeksine belirlenen ekonomik özgürlükler, 10 alt gruptan oluşmaktadır. Bu gruplar, iş yapabilme ve işgücü

serbestliği, ticari, mali, parasal, finansal ve yatırım serbestliği, mülkiyet hakları, kamu harcamaları ve yolsuzlukta muaflik olarak belirlenmektedir (Beheshtitabar ve Irgaliyev, 2008, s. 6).

Bu çalışmada da Heritage Foundation Index tarafından belirlenen “Ekonomik Özgürlük Endeksi (IEF)” kullanılmaktadır. Bu kapsamda bu 3 kuruma ait ekonomik özgürlük göstergeleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Endekslere göre ekonomik özgürlük göstergeleri

FRASER	FREEDOM HOUSE	HERITAGE FOUNDATION
Paranın Bir Deđer ve Değişim Aracı Olarak Korunması	Mülkiyet Özgürlüğü	Uluslararası Ticaret Özgürlüğü
-Para arzı artışının ve enflasyonun az olması	-Özel ve fikri mülkiyet sahipliği	- Tarifelerin az olması ve serbest ticaret
--Döviz tutabilme serbestliği	-Mülkiyet deđişimi	
-Kendi ülkesinin dışında da hesap açabilme serbestliği	özgürlüğü	
Hangi malın üretilip tüketileceđine karar verme serbestliği	Hayatını Kazanma Özgürlüğü	Hayatını Kazanma ve Teşebbüs Özgürlüğü
-Kamu harcamalarının az olması	-Kurumların pazarlık yapabilme özgürlüğü	-Ücret ve fiyatlarda kontrol olmaması
-Kamusal oluşumların azlığı	-Ücretlerde kontrol olmaması	
-Fiyat ve faizlerde kısıtlama olmaması		
-Piyasada serbestlik		
-Mülkiyet haklarını korumak ve mahkemelerin yansız olması		
Hayatını Kazanma Özgürlüğü	Teşebbüs Özgürlüğü	Hangi malın üretilip tüketileceđine karar verme serbestliği
-Marjinal vergi oranı, sübvansiyon ve transferlerin az olması	-İstediği işi kurma özgürlüğü	-Kamu harcamaları ve kamu teşekküllerinin azlığı
-Askerliđin mecburi olmaması	-Piyasada serbestlik	
	-Fiyatlarda kontrol olmaması	
Uluslararası Ticaret Özgürlüğü	Kazançları Yatırıma Dönüştürme Özgürlüğü	Paranın Deđerinin Korunması
-Tarifelerin az olması	-Piyasada kredi tahsisi	-Enflasyon oranının düşüklüğü
-Resmi ve resmi olmayan döviz kuru arasında fark olmaması	-Bağımsız Merkez Bankasının	
-Sermaye hareketlerinin serbestliği	-Kâr ve faizlerde kısıtlama olmaması	
	Uluslararası Ticaret Özgürlüğü	Sermaye Akışı Konusunda Özgürlük
	-Tarifelerin az olması ve serbest ticaret	-Yabancı sermayenin giriş-çıkışında sınırlama olmaması
	-Döviz serbestliği	-Yerli-yabancı firma ayrımı olmaması
	-Yabancı sermaye için kısıtlamaların az olması	
	Piyasada İş Yapabilme	Bankacılık Sisteminde Açıklık
	-Piyasada herhangi bir ayrımcılık ve yolsuzluk olmaması	-Yabancı bankaların rahatça piyasaya girebilmesi
		-Bankacılık sisteminde kısıtlı regülasyonlar

Kaynak: Hanke ve Walters, 1997, s. 127-128

Heritage Foundation endeksi, ekonomik özgürlükleri 10 kriterle belirlemiştir. Bunlar şu şekilde gösterilebilir:

(1) Ticaret Politikası: Ticaret serbestisi olan ülkeler diğerlerinden daha özgürdür.

- (2) Vergi Politikası: Düşük vergi yüküne sahip ülkeler diğerlerinden daha özgürdür.
- (3) Kamu Harcamaları Düzeyi: Kamu harcamalarının GSYİH içindeki payı az olan ülkeler diğerlerinden daha özgürdür.
- (4) Para Politikası: Düşük enflasyona sahip ülkeler diğerlerinden daha özgürdür.
- (5) Yabancı Sermaye: Yabancı sermaye serbestliği olan ülkeler diğerlerinden daha özgürdür.
- (6) Bankacılık: Bankacılıkta kamunun payı ve müdahalesi özgürlüğü belirler.
- (7) Ücret ve Fiyat Kontrolleri: Devlet müdahalesi az olan ülkeler diğerlerinden daha özgürdür.
- (8) Mülkiyet Hakkı: Bireysel mülkiyetin yasa ve anayasada güvencede olduğu ülkeler diğerlerinden daha özgürdür.
- (9) Regülasyonlar: Regülasyon ne kadar azsa özgürlük o kadar çoktur.
- (10) Karaborsa: Karaborsa ne kadar çoksa özgürlük o kadar azdır (Aktan, 1997:59-60).

Çalışmada ele alınan Heritage Foundation İndeksi özgürlükleri 5 gruba ayırmıştır. Bu endeks, 80-100 arasını “özgür”, 0-49,9 arasını ise “özgür değil” ve 60-69,9 arasını ise “orta düzeyde özgür” biçiminde tanımlamaktadır. Aynı zamanda 70-79,9 arasını “kısmen özgür” ve 50-59,9 arasını da “kısmen özgür değil” biçiminde tanımlamaktadır. Ülkelerin büyük çoğunluğu 60-80 puan arasındadır. Bir ülke, diğer ülkeye göre ne kadar yüksek puan alıyorsa, ekonomik anlamda daha özgürdür denilebilir.

Tablo 2’de çalışmaya konu olan 34 OECD ülkesinde IEF endeksinin 2017 yılına ait ekonomik özgürlük indeks değerleri verilmiştir.

Tablo 2. 34 OECD ülkesi için ekonomik özgürlük puanları (2017)

Sıralama	Ülke	Puan	Sıralama	Ülke	Puan
3	Yeni Zelanda	83,7	26	Almanya	73,8
4	İsviçre	81,5	28	Çek Cumhuriyeti	73,3
5	Avustralya	81	30	Avusturya	72,3
6	Estonya	79,1	36	İsrail	69,7
7	Kanada	78,5	40	Japonya	69,6
9	İrlanda	76,7	45	Polonya	68,3
10	Şili	76,5	49	Belçika	67,8
12	İngiltere	76,4	56	Macaristan	65,8
14	Lüksemburg	75,9	57	Slovakya	65,7
15	Hollanda	75,8	60	Türkiye	65,2
17	ABD	75,1	69	İspanya	63,6
18	Danimarka	75,1	70	Meksika	63,6
19	İsveç	74,9	72	Fransa	63,3
22	İzlanda	74,4	77	Portekiz	62,6
23	Güney Kore	74,3	79	İtalya	62,5
24	Finlandiya	74	97	Slovenya	59,2
25	Norveç	74	127	Yunanistan	55

Kaynak: Miller ve B. Kim, 2017, s.1-2.

Tablo 2’ye göre, çalışmadaki 34 OECD ülkesinin 3’ü (Yeni Zelanda, İsviçre ve Avustralya) özgür ülkelerdir. Diğer 29 ülke ise kısmen ve orta derecede özgür ülkelerdir.

Türkiye de 65,2 puanla orta derecede özgür bir ülkedir. Çalışmadaki ülkelerden en düşük puanı alan Yunanistan ve Slovenya ise kısmen özgür olmayan ülkelerdir.

Heritage Foundation tarafından hazırlanan 2017 ekonomik özgürlük indeksinde yer alan ilk 10 ve son 10 ülkeler ise Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Heritage Foundation İndeksine göre en çok ve en az puan alan ülkeler

En Çok Puan Alan İlk 10 Ülke			En Az Puan Alan Son 10 Ülke		
Sıra	Ülke	Puan	Sıra	Ülke	Puan
1	Hong Kong	89,8	171	Cibuti	46,7
2	Singapur	88,6	172	Cezayir	46,5
3	Yeni Zelanda	83,7	173	Doğu Timor	46,3
4	İsviçre	81,5	174	Ekvatorial Gine	45
5	Avustralya	81	175	Zimbabve	44
6	Estonya	79,1	176	Eritre	42,2
7	Kanada	78,5	177	Kongo Cumhuriyeti	40
8	Birleşik Arap Emirlikleri	76,9	178	Küba	33,9
9	İrlanda	76,7	179	Venezüella	27
10	Şili	76,5	180	Kuzey Kore	4,9

Kaynak: Miller and B. Kim, 2017, s.1-12.

Tablo 3’e göre, Hong Kong 89,8 puanla en özgür ülkedir. 80 puanın üstünde 5 ülke olduğu için sadece 5 ülke özgür olarak kabul edilmektedir. 29 ülke kısmen özgür; 58 ülke orta derecede özgür ve 66 ülke ise kısmen özgür olmayan ülkelerdir. 2017 verilerinde 180 ülkeden 32’si özgür olmayan ülkelerdir.

2. Kavramsal Çerçeve ve Literatür Taraması

Ekonomik özgürlükler ile dış ticaret ilişkisinde temel mantık, tarifelerin düşük olması, ticareti ve yabancı sermaye girişini kontrollerin olmamasıdır. Genelde ticari bakımdan özgür olan ülkeler, kişi başına düşen geliri yüksek olan ve nüfusu az olan ülkelerdir.

Ekonomik özgürlüklerin temel unsurlarından birisi de ticari serbestliktir. Ticari serbestlik, ülkelerdeki dış ticaret serbestliğini ve ülkenin uluslararası sermaye hareketlerine ne denli açık olduğunu gösterir. Ticaret serbestliği için belli göstergeler vardır. Bunlar;

- Dış ticaret üzerindeki vergiler (vergi gelirleri, ortalama tarife oranları ve tarife oranlarının standart sapması),
- Düzenleyici ticaret engelleri (tarife dışı engeller, ihracat ve ithalat formaliteleri),
- Ticaret sektörünün beklenen hacmine göre fiili hacmi,
- Resmi döviz kuru ile karaborsa kuru arasındaki fark,
- Uluslararası sermaye hareketleri üzerindeki kontroller (yabancı varlık sahipliği ve yatırımlar üzerindeki kısıtlamalar, sermaye kontrolleri) (Acar, 2010, s.13).

Ekonomik özgürlük indeksleri, ticari açıklığı GSYİH’nın önemli bir belirleyicisi olarak görmüşlerdir ve bu yüzden politikacılar yaşam standartlarını yükseltmek için ticari özgürlüğe önem vermişlerdir (Lamaj, 2015, s.1534). Ticari açıklık ve diğer ekonomik özgürlük ölçütleri sadece doğrudan faydaları için değil, aynı zamanda büyüme ve gelişmeyi teşvik eden ekonomik politikaları izlemeye daha genel bir eğilim gösterdikleri için de önemlidir.

Ekonomik özgürlüklerin dış ticarete etkisi literatürde çok fazla çalışılan konulardan biri değildir. Daha çok, ekonomik özgürlükler ekonomik büyüme ile ilişkilendirilmiştir. Ekonomik özgürlüklerin dış ticaretle olan ilişkisini ele alan 3 çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan Sonora’nın (2008) çalışmasında, ABD ve ABD ile ihracat ve ithalat yapan 131 ülkede, 2000-2005 dönemleri için ekonomik özgürlüklerin ihracat ve ithalata etkisini incelemiştir. Çalışmada,

öncelikle korelasyon analizi ile ilişki test edilmiş, daha sonra havuzlanmış OLS modeli ile katsayı tahmini yapılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, özgürlükler ihracatı ve ithalatı negatif yönde etkilemektedir. Naanwaab ve Diarrassouba (2013) ise çalışmalarında, 33 Afrika ülkesinde 2000-2009 dönemleri için ekonomik özgürlüklerin Afrika içi ikili ticarete etkisini incelemiştir. Panel veri analizi kullanılan bu çalışmanın sonucuna göre, hem ihracatçı hem de ithalatçı ülkelerin ekonomik özgürlüğünün ticaret hacmini olumlu yönde etkilemektedir. Çalışmada, ekonomik özgürlükler arttıkça ülkeler arasında daha fazla ticaret yapılacağı belirtilmiştir. Razmi ve Refaei (2013) ise çalışmalarında, 17 Ortadoğu ve Doğu Asya ülkesinde 2000-2009 dönemleri için ticari açıklık, ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi test etmiştir. Statik panel regresyon analizini kullandıkları bu çalışmanın sonucuna göre, ekonomik özgürlüklerin ticari açıklık ve ekonomik büyümeye pozitif bir etkisi vardır.

3. Veri, Yöntem ve Bulgular

3.1. Veri ve Model

Bu çalışmada, 34 OECD ülkesinde²1996-2017 dönemine ilişkin verilerle ekonomik özgürlüklerin dış ticaret üzerindeki etkisi test edilmiştir. Modelde ekonomik özgürlükler, Heritage Foundation endeksinden elde edilen ekonomik özgürlük endeksi verileridir ve modelde "EOI" olarak ifade edilmektedir. Seriler Dünya Bankası'nın veri tabanı olan "databank.worldbank.org" adresinden temin edilmiştir.

Çalışmada 34 OECD ülkesi için 2 farklı model şu şekilde tanımlanmaktadır:

$$EXGDP_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 EOI_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$
$$IMGDP_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 EOI_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

Burada; EOI; Heritage Foundation tarafından verilen ekonomik özgürlük endeksini, EXGDP; ihracatın GSYİH'ya oranını ve IMGDP ise ithalatın GSYİH'ya oranını göstermektedir.

Bu çalışmada ekonomik özgürlüklerin ihracat ve ithalat arasındaki uzun dönem ilişkisi ile bu değişkenlerin birbiriyle ilişkisi test edilmiştir. Modelde bağımlı değişken ekonomik özgürlükler, bağımsız değişken ise ihracat ve ithalattır. Bu doğrultuda serilerin durağanlığı 2.kuşak birim kök testleriyle analiz edilerek ARDL modeli kurulmuştur.

3.2. Ekonometrik Yöntem ve Bulguların Değerlendirilmesi

Seriler arasında yatay kesit bağımlılığı varsa ve bu sonuçlar dikkate alınmadan analizler yapılırsa, bulunan sonuçlar hatalı ve tutarsız olacaktır. Bu yüzden serilerde yatay kesit bağımlılığı olup olmadığı test edilmektedir (Menyah et.al., 2014, s. 839). Olasılık değerleri %5'den küçükse birimler arasında yatay kesit bağımlılığı olduğu kanısına varılmaktadır (Pesaran ve Yamagata, 2008:17).

Yatay kesit bağımlılığının tespiti için geliştirilen ilk test Breush-Pagan (1980) CD_{LM} testidir. Sonrasında ise Pesaran (2004) CD testi ve Pesaran vd. (2008) Düzeltilmiş LM testleri geliştirilmiştir. Zaman boyutu büyük ve kesit boyutu küçük olduğunda ($T > N$) Breush-Pagan (1980) CD_{LM} testi; T ve N birbirine yakınsa ya da $N > T$ ise Pesaran (2004) CD testi ve oluşacak sapmaları önlemek için Pesaran vd. (2008) düzeltilmiş CD_{LM} testi ($CD_{LM_{adj}}$) kullanılmaktadır.

$N > T$ olduğu durumlarda, Pesaran (2004) yeni bir CD testi önermektedir. Bu test (3) no'lu eşitlikte gösterilmiştir.

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N (\hat{\rho}_{ij}) \quad (3)$$

²ABD, Almanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Güney Kore, Hollanda, İrlanda, İsrail, İsveç, İsviçre, İspanya, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Macaristan, Meksika, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Şili, Türkiye, Yeni Zelanda, Yunanistan.

Oluşacak sapmaları düzeltmek için ise Pesaran vd. (2008) düzeltilmiş CDLM (CDLMadj) testini geliştirmiş ve (4) no'lu eşitlikte gösterilmiştir.

$$CD_{adj} = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N (\hat{\rho}_{ij} \frac{(T-k)\hat{\rho}_{ij}^2 - u_{Tij}}{\sqrt{v_{Tij}^2}}) \quad (4)$$

Modele eklenen u_{Tij} and v_{Tij}^2 yeni eklenen ortalamaları, $(T-k)\hat{\rho}_{ij}^2$ ise varyansı göstermektedir.

Tablo 4'de değişkenler için yatay kesit bağımlılığı testi yer almaktadır.

	CD Test	Test İs.	Ol.
EOI	CD _{LM1}	3175.704	0.0000
	CD _{LM2}	77.04453	0.0000
	CD _{LM3}	33.87996	0.0000
	Bias-corrected scaled	76.23501	0.0000
	LM		
EXGDP	CD _{LM1}	5271.001	0.0000
	CD _{LM2}	139.5977	0.0000
	CD _{LM3}	50.11654	0.0000
	Bias-corrected scaled	138.7881	0.0000
	LM		
LOGCO2	CD _{LM1}	5675.028	0.0000
	CD _{LM2}	151.6595	0.0000
	CD _{LM3}	56.48181	0.0000
	Bias-corrected scaled	150.8500	0.0000
	LM		

Tablo 4'e göre tüm CDLM testlerinin olasılık değerleri %5'ten küçük olduğundan ekonomik özgürlükler, ihracat ve ithalat değişkenleri için yatay kesit bağımlılığı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre ülkelerin birinin ekonomik özgürlüklerine ya da dış ticaretlerine gelen bir şok, diğer ülkelerin de ilgili göstergelerini etkilemektedir.

Serilerde yatay kesit bağımlılığı varsa ikincil nesil panel birim kök testleri kullanılmalıdır. N>T ve T>N gibi durumlarda CADF testi uygulanabilmektedir (Pesaran, 2007, s.269). Bu çalışmada da yatay kesit bağımlılığı bulunduğu için ikincil nesil panel birim kök testi kullanılmıştır. Tablo 5'de CADF birim kök testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 5. CADF birim kök testi sonuçları

Değişkenler/ Ülkeler	EOI-test (düzey)	is.	EXGDP-test (düzey)	is.	EXGDP- test (1.fark)	is.	IMGDP- test is. (düzey)
AUST	-1.3414		-2.2889		-3.8495		-1.6732
BELG	-1.5984		-1.2778		-4.5693		-1.1087
CAN	-2.5205		-0.9179		-3.1297		-1.5449
DENM	-1.6613		-1.6871		-3.7524		-1.5994
FRAN	-1.0099		-1.5410		-3.7024		-1.6049
GERM	-1.0775		-2.0247		-3.4172		-1.8033
GREE	-1.0723		-1.1324		-3.6907		-3.7330
ICEL	-2.3216		-1.5437		-2.2231		-1.9555
IREL	-1.7531		-1.1511		-2.4872		-1.3892
ITAL	-3.2647		-0.9353		-4.0379		-2.1432
LUXE	-2.6196		-1.0938		-3.0820		-1.1552
NETH	-1.6801		-0.5915		-3.6913		-0.5794
NORW	-1.0052		-1.9725		-4.7142		-2.1250
PORT	-2.5372		-0.0052		-3.3421		-1.9172
SPAI	-3.2745		-0.6535		-3.1530		-3.2928

SWED	-1.7752	-2.2352	-3.5315	-2.2150					
SWIT	-1.4423	-1.1842	-4.1938	-1.2291					
TURK	-1.2832	-3.9141	-5.2314	-2.7218					
UNKIN	-2.0800	-0.6493	-3.3024	-0.9952					
USA	-1.3663	-1.1606	-2.9269	-1.9499					
AUSTR	-1.3030	-2.7137	-4.2789	-3.8294					
CZEC	-0.0620	-1.2462	-4.0396	-1.1078					
FINL	-1.6838	-2.4350	-3.3373	-1.3655					
HUNG	-4.1326	-1.5840	-3.3697	-2.6123					
JAP	-2.0672	-1.2748	-3.4777	-1.2262					
MEX	-2.5956	-0.5255	-3.7497	-0.5810					
NEWZ	-2.5388	-1.4339	-2.4363	-1.5773					
POL	-1.1338	-0.9133	-4.5517	-1.7557					
SLVK	-1.5253	-0.7614	-4.6789	-0.9764					
SKORE	0.0040	-1.9192	-4.4321	-1.3816					
CHILE	-1.5127	-1.6491	-2.4299	-2.0919					
ESTON	-3.0000	-1.4002	-3.3226	-3.0990					
SLVN	-3.3162	-0.4803	-4.1463	-1.1765					
ISRA	-2.3290	-2.1328	-2.9622	-1.2962					
IPS	-W	İs.	Ol.	İs.	Ol.	İs.	Ol.	İs.	Ol.
istatistiği	-	0.0135	0.55847	0.7117	-	0.0000	-	0.0483	
	2.2117				12.7373			1.6618	

Not: Gecikme uzunluğu SIC kriterine göre belirlenmiştir ve toplam gözlem sayısı 680 (1.farkında 646)'dir.

Tablo 5'deki CADF birim kök testine göre, ekonomik özgürlük ve ithalat verisi seviyesinde durağanken, ihracat verisi 1.farkında durağandır. Seriler farklı dereceden durağan olduğu için ARDL modeli kullanılacaktır. ARDL modeline geçmeden önce, uygun gecikme düzeyi belirlenmelidir. Tablo 6'da uygun gecikme uzunluğu belirlenmiştir.

Tablo 6. Uygun gecikme uzunluğu

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	390.5886	-	3.94	-1.6285	-1.6022	-1.6182
1	2579.559	4341.152	4.14	-10.788	-10.683*	-10.746*
2	2591.769	24.06	4.09	-10.8015	-10.617	-10.729
3	2600.782	17.647	4.09	-10.8016	-10.539	-10.698
4	2622.534	42.317	3.87	-10.855	-10.513	-10.72
5	2635.655	25.359	3.81	-10.8725	-10.452	-10.707
6	2646.830	21.456	3.77	-10.881	-10.382	-10.685
7	2654.384	14.409	3.80	-10.875	-10.298	-10.648
8	2668.448	26.651*	3.72*	-10.896*	-10.240	-10.638

Tablo 6'da görüldüğü üzere, LR, FPE, AIC, SC ve HQ bilgi kriterleri uygun gecikme uzunluğunu 8 olarak göstermiştir. Nedensellik testleri uygulanmadan önce en büyük durağanlık seviyesi kadar gecikme eklenmelidir. Tablo 7'de ARDL modelinin kısa ve uzun dönem sonuçları yer almaktadır.

Tablo 7. ARDL kısa ve uzun dönem sonuçları

Bağımlı Deği.: LOGEOI			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
UZUN DÖNEM			
LOGEXGDP	-0.189690	-5.079282	0.0000
LOGIMGDP	0.472836	9.641106	0.0000
KISA DÖNEM			
CointEq (-1)	-0.266900	-6.532196	0.0000
D(LOGEXGDP)	0.066985	0.951616	0.3417
D(LOGIMGDP)	-0.064264	-1.795864	0.0730
C	0.847753	6.781833	0.0000

Tablo 7'deki katsayılar, kısa ve uzun dönem katsayıları ile sistemin kısa vadede dengeye ulaşacağını göstermektedir. Hata düzeltme katsayısı yaklaşık -0.26'dır ve anlamlıdır. Uzun dönem katsayıları incelendiğinde ihracatın katsayısı yaklaşık -0.18 çıkmaktadır. Buna göre ihracattaki 1 birimlik artış ekonomik özgürlükleri uzun dönemde 0.18 azaltmaktadır. İthalattaki 1 birimlik artış ise uzun dönemde ekonomik özgürlükleri 0.47 birim arttırmaktadır. Kısa dönem katsayıları incelendiğinde ise ihracat ve ithalattaki değişimin ekonomik özgürlükleri etkilemediği görülmektedir. Ancak %10 anlamlılık düzeyi esas alınır, ithalattaki 1 birimlik artış ekonomik özgürlükleri 0.06 birim azaltmaktadır.

ARDL modelini panelin tamamı için değil de ülkeler için ayrı ayrı incelediğimizde farklı sonuçlar çıkmaktadır. Tablo 8'de Türkiye için ARDL modeli sonuçları verilmiştir.

Tablo 8. Türkiye için ARDL modelinin sonuçları

Bağımlı Deği.: LOGEOI			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.283977	-22.02686	0.0002
D(LOGEXGDP)	0.104706	11.10406	0.0016
D(LOGIMGDP)	-0.008318	-1.017433	0.3839
C	0.899725	6.982568	0.0060

Tablo 8'e göre, hata düzeltme katsayısı -0.28'dir ve kısa dönemde sistemin dengeye gelişini gösteren bu katsayı anlamlıdır. Tablo 8'e göre, ihracattan ekonomik özgürlüklere doğru tek taraflı bir nedensellik vardır. Türkiye için ithalatla ekonomik özgürlükler arasında ise herhangi bir nedensellik tespit edilememiştir. Bu sonucun nedeni, Türkiye'nin ithalatında hammaddenin büyük rol oynaması şeklinde açıklanabilir. Çalışmaya konu olan diğer ülkelere ait ARDL modeli sonuçları **EK.1'de** verilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın amacı, 34 OECD ülkesinde, ekonomik özgürlüklerin dış ticarete etkisini panel veri analiziyle incelemektir. Bu kapsamda öncelikle ekonomik özgürlük kavramı ele alınarak, ekonomik özgürlüklerin dış ticaret potansiyelini artırıp artırmayacağı ele alınmıştır. Ekonomik faaliyetlerin kısıtlamalar olmadan serbestçe gerçekleştirildiği, piyasa mekanizmasının etkine işlediği, mülkiyet hakkı ve hukuk kurallarının işlediği bir kuramı ifade eden ekonomik özgürlükler, ülkelerin ekonomik yapıları ve refah ölçütleri hakkında bilgi sunmaktadır. Ekonomik olarak daha özgür ülkeler, yabancı yatırımcıyı daha çok kendisine çekerek sürdürülebilir bir ekonomik büyüme sağlayacaktır. Ekonomik özgürlükler ölçülürken, Fraser Institute, Freedom House ve Heritage Foundation olarak 3 indeks mevcuttur. Bu çalışmada ABD merkezli Heritage Foundation indeksi kullanılmıştır. Heritage Foundation indeksi ülkeleri 0-100 arasında puanlamalara ayırmıştır. Buna göre, 50 puanın altı özgür değilken, 80-100 puan arası özgür ülke durumundadır. Çalışmaya konu olan 34 OECD ülkesinin 3'ü (Yeni Zelanda, İsviçre ve Avustralya) özgür ülke; 2'si (Yunanistan ve Slovenya) kısmen özgür olmayan ülke ve Türkiye'nin de dâhil olduğu diğer 29 ülke de orta derecede özgür ülkelerdir.

Bu çalışmada ekonomik özgürlüklerin dış ticarete etkisi ele alınmıştır. 34 OECD ülkesi için 1996-2017 dönemine ilişkin verilerle analiz edilmiştir. Yatay kesit bağımlılığı tespit edilen seriler, 2.kuşak birim kök testleriyle durağanlaştırılmıştır. Kurulan ARDL modeli de uzun dönemde dış ticaretin ekonomik özgürlükleri etkilediğini, ama kısa dönemde ilişkinin olmadığı görülmektedir. Uzun dönemde, ihracattaki 1 birimlik artış, ekonomik özgürlükleri 0.18 birim azaltırken; ithalattaki 1 birimlik artış ekonomik özgürlükleri 0.47 birim arttırmaktadır. Başka bir deyişle, ülkeler ithalat yaptıkça, dış dünya ile daha çok entegre olmakta ve ekonomik özgürlükleri artmaktadır. Kısa dönem açısından bakıldığında bir ilişki yokken, %10 anlamlılık düzeyi esas alınır, ithalattaki 1 birimlik artışın ekonomik özgürlükleri 0.06 birim azalttığı görülmektedir.

Bu çalışmada son olarak, ele alınan ülke grupları için ARDL modeli çerçevesinde katsayı tahminleri yapılmıştır. Ülkeler için ARDL analizinde farklı sonuçlara rastlanmaktadır. Örneğin Türkiye’de ihracat 1 birim artarken, ekonomik özgürlükler 0.1 birim artmakta (Kanada’da 0.1; Almanya’da 0.13 ve Danimarka’da 0.04); ithalattaki 1 birimlik artış ise ekonomik özgürlükleri 0.008 birim (Kanada’da 0.25; Almanya’da 0.24 ve Danimarka’da 0.09) azaltmaktadır. Yapılan ülke analizlerinde dış ticaret ile ekonomik özgürlükler arasında bir nedensellik bulunmuşken; İsveç, İtalya ve Lüksemburg’da ise dış ticaretteki bir değişme ekonomik özgürlükleri etkilememektedir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara paralel olarak, dış ticaretin ekonomik özgürlükleri etkilediği söylenebilmektedir. Dış ticaret hacminin artması sayesinde ülkeler birbirine daha fazla bağımlı olduğu ve daha fazla yaklaştığı için ekonomik özgürlükleri de artacaktır. Dış ticaretteki artış, daha düşük vergi oranlarını, daha düşük enflasyonu, daha düşük kamu harcamalarını, daha düşük devlet kontrollerini ve daha düşük regülasyonlarıyla birlikte gerçekleşecektir. Bunlar da daha yüksek bir ekonomik özgürlük sağlamaktadır. Bu yüzden ülkeler ekonomik açıdan daha özgür olmak isterse, dış ticaret hacimlerini arttırmaya yönelik açık politikalar izlemelidir.

Kaynakça

- Acar, M. (2010), *Serbest ticaret, ekonomik özgürlükler ve refah*, Bilig, Bahar-2010, 53, 1-28.
- Akıncı, M., Erkal, G. ve Yılmaz, Ö. (2015), Ekonomik özgürlükler ve yolsuzluk ilişkisi: Türkiye için bir zaman serisi analiz, *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 4, Yıl: 4, 8 (2015/1), 144-165.
- Aktan, C. C. (1997), *Demokrasi ve Piyasa Ekonomisi Yönünden Türkiye Dünyanın Neresinde*, Ege Genç İşadamları Derneği, 1996 Raporu, İzmir 1997.
- Altınışik, İ.; Çakmak, Y. ve Peker, H.S. (2011), Ekonomik özgürlükler ve refah, Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu, *Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Yıl:1, Sayı:1, Mayıs 2011, 149-156.
- Beheshtitabar, E., Irgaliyev, A. (2008), *The Impact of Economic Freedom on FDI Inflows to Developing Countries: The Case of the Middle East*, Jönköping International Business School Jönköping University.
- Breusch, T.S. ve Pagan, A.R. (1980), *The lagrange multiplier test and its applications to model specification tests in econometrics*. review of economic studies, 47(1), s.239–253.
- Çetenak, Ö.Ö. ve Işık, M. (2016), *Ekonomik Özgürlükler İle Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 6 (1) 2016 s.1-16.
- Hanke, S. H. and Walters, S. J.K. (1997). *Economic freedom, prosperity, and equality: a survey*. Cato Journal, 17(2), s. 117-146.
- Lamaj, J. (2015), *The impact of international trade and competition market on developing countries*, Management, Knowledge and Learning, Joint International Conference 2015, 27-29 May 2015, Bari, Italy.
- Menyah, K., Nazlioglu, Ş. ve Wolde-Rufael, Y. (2014), *Financial development, trade openness and economic growth in african countries: new insights from a panel causality approach*. economic modelling, 37, 386-394.

- Miller, T. and B. Kim, A. (2017), *2017 Index of Economic Freedom*, Institute for Economic Freedom, 1-12. Erişim tarihi: 12 Kasım 2018. <https://www.heritage.org/index/pdf/2017/book/highlights.pdf>
- Naanwaab, C. ve Diarrassouba, M. (2013), *The impact of economic freedom on bilateral trade: a cross-country analysis*, Cephas Naanwaab et al | Int.J.Buss.Mgt.Eco.Res., Vol 4(1),2013, s.668-672.
- Pesaran, M. H. (2004), *General Diagnostic Tests For Cross Section Dependence In Panels*. IZA Discussion paper No:1240, *Institute of the Study of Labor*, August 2004, Bonn, Germany.
- Pesaran, M.H. (2007), A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22, 265-312.
- Pesaran, M. H. ve Yamagata, T. (2008), *Testing Slope Homogeneity in Large Panels*. *Journal of Econometrics*, 142(1), s.50-93.
- Pesaran, M. H., Ullah, A. ve Yamagata, T. (2008), *A Bias-Adjusted lm test of error cross section independence*. *Econometrics Journal*, 11(1), s.105-127.
- Razmi, M.J. ve Refaei, R. (2013), *The effect of trade openness and economic freedom on economic growth: the case of middle east and east asian countries*, *International Journal of Economics and Financial Issues*, Vol.3, No.2, 2013, s.376-385.
- Sonora, R.J. (2008), *On the impacts of economic freedom on international trade flows: asymmetries and freedom components*, FEB-Working Paper Series, Paper No:08-05, s.1-31.
- Tunçsiper, B. ve Biçen, Ö.F. (2014), Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin panel regresyon yöntemiyle incelenmesi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Ağustos 2014, 9(2), s.25- 45.
- Yenipazarlı, A. (2009), *Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme üzerine etkisi: Türkiye üzerine bir zaman serisi analizi*, (Yayımlanmamış doktora tezi), T.C. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Nazilli-Aydın.

EK. 1

Bağımlı Deği.: LOGEOI-AVUSTURYA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.700273	-23.53450	0.0002
D(LOGEXGDP)	-0.424947	-6.931351	0.0062
D(LOGIMGDP)	0.355805	5.524888	0.0117
C	2.224888	7.400834	0.0051
Bağımlı Deği.: LOGEOI-BELÇİKA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.050056	-3.458219	0.0407
D(LOGEXGDP)	0.378761	2.523652	0.0859
D(LOGIMGDP)	-0.405144	-4.218402	0.0243
C	0.153576	1.160165	0.3299
Bağımlı Deği.: LOGEOI-KANADA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.043916	-17.21509	0.0004
D(LOGEXGDP)	0.101711	10.31510	0.0019
D(LOGIMGDP)	-0.255408	-14.95057	0.0006
C	0.152651	5.386184	0.0125
Bağımlı Deği.: LOGEOI-DANİMARKA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.315492	-20.01656	0.0003
D(LOGEXGDP)	0.046268	2.479081	0.0893
D(LOGIMGDP)	-0.091753	-5.834093	0.0100
C	1.034683	6.200267	0.0085
Bağımlı Deği.: LOGEOI-FRANSA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.373409	-29.62984	0.0001
D(LOGEXGDP)	-0.394555	-8.421931	0.0035
D(LOGIMGDP)	0.261815	7.255972	0.0054
C	1.187491	9.069091	0.0028
Bağımlı Deği.: LOGEOI-ALMANYA			
Deği.	Kats.	t-istatistiği	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.472359	-41.82236	0.0000
D(LOGEXGDP)	0.132363	11.69121	0.0013
D(LOGIMGDP)	-0.241110	-19.87963	0.0003
C	1.553270	12.22434	0.0012
Bağımlı Deği.: LOGEOI-YUNANİSTAN			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.278807	-12.20890	0.0012
D(LOGEXGDP)	-0.013681	-1.295867	0.2857
D(LOGIMGDP)	0.061909	4.254860	0.0238
C	0.844629	3.985179	0.0283
Bağımlı Deği.: LOGEOI-İZLANDA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.313447	-21.32343	0.0002
D(LOGEXGDP)	-0.055805	-14.49946	0.0007
D(LOGIMGDP)	-0.133184	-25.58584	0.0001
C	1.016863	6.492996	0.0074
Bağımlı Deği.: LOGEOI-İRLANDA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.147128	-19.90911	0.0003
D(LOGEXGDP)	-0.062112	-4.813473	0.0171

D(LOGIMGDP)	0.032889	3.866104	0.0306
C	0.470522	6.324579	0.0080
Bağımlı Deği.: LOGEOI-İTALYA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-1.138249	-24.18502	0.0002
D(LOGEXGDP)	2.118422	0.181036	0.8679
D(LOGIMGDP)	-0.373006	-0.043947	0.9677
C	3.519099	7.559916	0.0048
Bağımlı Deği.: LOGEOI-LÜKSEMBURG			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.039772	-9.172700	0.0027
D(LOGEXGDP)	-0.184190	-1.616014	0.2045
D(LOGIMGDP)	0.139283	1.764762	0.1758
C	0.121082	3.167520	0.0506
Bağımlı Deği.: LOGEOI-HOLLANDA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.165196	-17.85979	0.0004
D(LOGEXGDP)	0.058645	4.357211	0.0223
D(LOGIMGDP)	-0.188145	-9.261906	0.0027
C	0.526977	5.681979	0.0108
Bağımlı Deği.: LOGEOI-NORVEÇ			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.241600	-23.67961	0.0002
D(LOGEXGDP)	0.020309	4.238835	0.0240
D(LOGIMGDP)	-0.051332	-4.782964	0.0174
C	0.809858	7.084413	0.0058
Bağımlı Deği.: LOGEOI-PORTEKİZ			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.380890	-18.37793	0.0004
D(LOGEXGDP)	-0.000738	-0.120351	0.9118
D(LOGIMGDP)	-0.129559	-18.53696	0.0003
C	1.182058	5.784606	0.0103
Bağımlı Deği.: LOGEOI-İSPANYA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.369423	-31.32739	0.0001
D(LOGEXGDP)	0.123734	5.370803	0.0126
D(LOGIMGDP)	-0.213027	-14.08266	0.0008
C	1.202437	9.609291	0.0024
Bağımlı Deği.: LOGEOI-İSVEÇ			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.248390	-20.06427	0.0003
D(LOGEXGDP)	0.137564	1.535010	0.2223
D(LOGIMGDP)	-0.157949	-2.057231	0.1318
C	0.811966	6.286860	0.0081
Bağımlı Deği.: LOGEOI-İSVİÇRE			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.199851	-8.176416	0.0038
D(LOGEXGDP)	0.056319	4.021499	0.0276
D(LOGIMGDP)	-0.090021	-5.462383	0.0121
C	0.663516	2.469417	0.0901
Bağımlı Deği.: LOGEOI-TÜRKİYE			
Deği.	Kats.	t-is.	Ola. De.
CointEq (-1)	-0.283977	-22.02686	0.0002

D(LOGEXGDP)	0.104706	11.10406	0.0016
D(LOGIMGDP)	-0.008318	-1.017433	0.3839
C	0.899725	6.982568	0.0060
Bağımlı Deği.: LOGEOI-BİRLEŞİK KRALLIK			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.024853	-4.247844	0.0239
D(LOGEXGDP)	-0.112271	-5.896553	0.0097
D(LOGIMGDP)	0.086065	3.715087	0.0339
C	0.084127	1.254878	0.2984
Bağımlı Deği.: LOGEOI-ABD			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.164618	-22.31731	0.0002
D(LOGEXGDP)	-0.113616	-17.85777	0.0004
D(LOGIMGDP)	0.029352	6.613082	0.0070
C	0.581640	6.247836	0.0083
Bağımlı Deği.: LOGEOI-AVUSTRALYA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.131526	-61.17854	0.0000
D(LOGEXGDP)	0.040252	82.23393	0.0000
D(LOGIMGDP)	-0.034323	-17.51250	0.0004
C	0.464378	17.57624	0.0004
Bağımlı Deği.: LOGEOI-ÇEK CUMHURİYETİ			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.164434	-17.06343	0.0004
D(LOGEXGDP)	0.003816	0.120650	0.9116
D(LOGIMGDP)	-0.037202	-1.256872	0.2978
C	0.511872	5.518869	0.0117
Bağımlı Deği.: LOGEOI-FİNLANDIYA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.029525	-1.125776	0.3422
D(LOGEXGDP)	0.264641	5.268905	0.0133
D(LOGIMGDP)	-0.306934	-8.096959	0.0039
C	0.106789	0.381054	0.7285
Bağımlı Deği.: LOGEOI-MACARİSTAN			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.741017	-53.00294	0.0000
D(LOGEXGDP)	0.177243	10.30570	0.0019
D(LOGIMGDP)	-0.312584	-16.01213	0.0005
C	2.202506	17.26620	0.0004
Bağımlı Deği.: LOGEOI-JAPONYA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.135533	-20.71243	0.0002
D(LOGEXGDP)	-0.048795	-3.740556	0.0333
D(LOGIMGDP)	0.059699	5.591147	0.0113
C	0.478883	5.753702	0.0104
Bağımlı Deği.: LOGEOI-MEKSİKA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.139193	-6.708449	0.0068
D(LOGEXGDP)	0.433792	7.864753	0.0043
D(LOGIMGDP)	-0.413185	-6.975711	0.0060
C	0.446923	2.117683	0.1245
Bağımlı Deği.: LOGEOI-YENİ ZELANDA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.

CointEq (-1)	-0.092722	-6.954064	0.0061
D(LOGEXGDP)	-0.060411	-12.71406	0.0010
D(LOGIMGDP)	0.014753	3.276804	0.0465
C	0.323312	2.030712	0.1353
Bağımlı Deği.: LOGEOI-POLONYA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.172642	-9.792747	0.0023
D(LOGEXGDP)	0.060424	1.705361	0.1867
D(LOGIMGDP)	-0.101730	-5.402274	0.0124
C	0.540611	3.245331	0.0477
Bağımlı Deği.: LOGEOI-SLOVAKYA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.121162	-17.79463	0.0004
D(LOGEXGDP)	-0.490055	-29.96141	0.0001
D(LOGIMGDP)	0.597921	35.64489	0.0000
C	0.363539	6.257176	0.0082
Bağımlı Deği.: LOGEOI-GÜNEY KORE			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.102065	-30.34556	0.0001
D(LOGEXGDP)	0.113601	51.00238	0.0000
D(LOGIMGDP)	-0.084319	-28.19151	0.0001
C	0.329097	9.257881	0.0027
Bağımlı Deği.: LOGEOI-ŞİLİ			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.244272	-28.12173	0.0001
D(LOGEXGDP)	0.018461	8.622563	0.0033
D(LOGIMGDP)	-0.029180	-20.13898	0.0003
C	0.831406	8.211086	0.0038
Bağımlı Deği.: LOGEOI-ESTONYA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.299387	-40.09972	0.0000
D(LOGEXGDP)	0.088116	5.216858	0.0137
D(LOGIMGDP)	-0.102490	-8.106143	0.0039
C	0.934556	12.72837	0.0010
Bağımlı Deği.: LOGEOI-SLOVENYA			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.639798	-23.61525	0.0002
D(LOGEXGDP)	-0.072052	-0.896627	0.4360
D(LOGIMGDP)	-0.086830	-1.298813	0.2848
C	1.892194	8.010039	0.0041
Bağımlı Deği.: LOGEOI-İSRAİL			
Deği.	Kats.	t-is.	Ol. De.
CointEq (-1)	-0.109616	-16.78155	0.0005
D(LOGEXGDP)	-0.168430	-7.509419	0.0049
D(LOGIMGDP)	0.022250	1.372971	0.2634
C	0.356477	5.333741	0.0129

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir